

Odpowiedź na interpelację nr 20079

w sprawie uprawnień matki wychowującej w rodzinie zastępczej pełnoletnie dziecko niespokrewnione z niepełnosprawnością od urodzenia do zabezpieczenia społecznego w postaci emerytury lub renty

Odpowiadający: podsekretarz stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
Marcin Zieleniecki

Warszawa, 29-03-2018

W związku z wystąpieniem Pana Marszałka z dnia 8 marca 2018 r., znak: K8INT20079, przekazującym interpelację posła Andrzeja Matusiewicza w sprawie „uprawnień matki wychowującej w rodzinie zastępczej pełnoletnie dziecko niespokrewnione z niepełnosprawnością od urodzenia do zabezpieczenia społecznego w postaci emerytury lub renty”, uprzejmie proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień.

Możliwość przebywania wychowanków pieczy zastępczej w dotychczasowych rodzinach zastępczych po osiągnięciu przez nich pełnoletności przewiduje art. 37 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697, z późn. zm.). Zgodnie z tym przepisem osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, może przebywać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia, jeżeli uczy się w szkole, w uczelni, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego lub legitymuje się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności i uczy się w szkole, w uczelni, na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia, bądź u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego.

Na taką osobę dotychczasowa rodzina zastępcza otrzymuje świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania w wysokości 660 zł miesięcznie – w przypadku rodziny zastępczej spokrewnionej lub 1000 zł miesięcznie – w przypadku rodziny zastępczej niezawodowej lub zawodowej. Jeżeli pełnoletni wychowanek pieczy zastępczej legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dotychczasowej rodzinie zastępczej przysługuje także dodatek nie niższy niż w kwocie 200 zł miesięcznie.

Kwoty wymienione wyżej mogą być wyższe w danym powiecie w wyniku ich podniesienia przez radę powiatu, w drodze uchwały. Jednocześnie uprzejmie informuję, że zgodnie z art. 86 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, kwota świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w pieczy zastępczej oraz dodatku na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania tego dziecka z tytułu jego niepełnosprawności podlega waloryzacji wskaźnikiem cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszanym przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, od dnia 1 czerwca roku kalendarzowego następującego po roku kalendarzowym, w którym wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w okresie od roku kalendarzowego, w którym była przeprowadzona ostatnio waloryzacja, przekroczył 105%.

Z art. 68 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wynika, że okres pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej oraz okres prowadzenia rodzinnego domu dziecka

wlicza się do okresu pracy wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień pracowniczych. Ustawa nie przewiduje natomiast zaliczania okresów pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej do okresów zatrudnienia uwzględnianych przy ustalaniu wymiaru emerytury czy też renty. Przy ustalaniu prawa do świadczeń emerytalno-rentowych oraz ustalania ich wysokości uwzględnia się wyłącznie okresy składkowe i nieskładkowe, o których mowa w art. 6 i 7 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1383, z późn. zm.).

Odnosząc się do kwestii uprawnień do świadczeń emerytalno-rentowych osób, które sprawują funkcję rodziny zastępczej niezawodowej, pragnę wskazać, że emerytury i renty są świadczeniami finansowanymi z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przewidzianymi dla osób, które pracowały zawodowo i podlegały z tego tytułu ubezpieczeniom społecznym. Katalog osób, które podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, został określony w art. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1778, z późn. zm.), zaś w myśl art. 7 tej ustawy prawo do dobrowolnego objęcia ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi przysługuje osobom, które nie spełniają warunków do objęcia tymi ubezpieczeniami obowiązkowo. Źródłem finansowania emerytur i rent jest odprowadzana od osiągniętych przychodów składka na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, a świadczenia przyznawane są z powodu spełnienia ryzyka ubezpieczeniowego, tj. dożycia określonego w przepisach wieku emerytalnego lub niemożności wykonywania dalszego zatrudnienia z powodu niezdolności do pracy, spowodowanej stanem zdrowia. Realizacja prawa do tych świadczeń jest zatem zastrzeżona dla konkretnych osób, spełniających warunki określone w przepisach ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Należy zauważyć, że ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych podzieliła ubezpieczonych, co do zasady, na dwie grupy wiekowe: osoby urodzone przed dniem 1 stycznia 1949 r. oraz osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1948 r. Zróżnicowanie sytuacji prawnej ubezpieczonych ze względu na datę urodzenia stanowi konsekwencję reformy systemu emerytalnego z 1999 r., w wyniku której dla ubezpieczonych należących do różnych grup wiekowych wprowadzone zostały odmienne regulacje prawne dotyczące zasad nabywania prawa do świadczenia emerytalnego oraz ustalania jego wysokości.

Osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1948 r., co do zasady, zostały objęte tzw. nowym systemem emerytalnym. Warunkiem przyznania emerytury z tego systemu jest osiągnięcie powszechnego wieku emerytalnego i posiadanie jakiegokolwiek okresu opłacania składek na ubezpieczenia społeczne. Ustawa nie wskazuje, jak długi powinien być staż ubezpieczeniowy, a zatem każdy okres ubezpieczeniowy uprawnia do emerytury po osiągnięciu wieku emerytalnego. Oznacza to, po osiągnięciu wieku emerytalnego każda osoba posiadająca okresy ubezpieczenia ma prawo wystąpić z wnioskiem o emeryturę.

W tym miejscu warto podkreślić, że przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nie wprowadzają ograniczeń w podejmowaniu przez osoby pełniące funkcję rodziny zastępczej niezawodowej aktywności zawodowej, w tym działalności zarobkowej podlegającej obowiązkowi ubezpieczeń społecznych. Co więcej, art. 42 ust. 3 tej ustawy wprowadza warunek, że w przypadku rodziny zastępczej niezawodowej co najmniej jedna osoba tworząca tę rodzinę musi posiadać stałe źródło dochodów.

Jeśli chodzi zaś o kwestię ochrony rentowej osób ubezpieczonych, należy wskazać, że zgodnie z art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącznie następujące warunki:

1. jest niezdolny do pracy;
2. ma wymagany, stosownie do wieku, w którym powstała niezdolność do pracy, okres składkowy i nieskładkowy;
3. niezdolność do pracy powstała – co do zasady – w okresie ubezpieczenia albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tego okresu;
4. nie ma ustalonego prawa do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych lub nie spełnia warunków do jej uzyskania.

Tym samym, ustawodawca uzależnił nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie tylko od faktu zaistnienia niezdolności do pracy, ale także przewidział dodatkowe kryteria formalne dotyczące ubiegania się o wskazane świadczenie. Przewidziane w tym przepisie warunki ściśle wiążą możliwość nabycia prawa do renty z faktem pozostawania w ubezpieczeniu.

Długość wymaganego okresu ubezpieczenia uzależniona jest od wieku, w jakim powstała niezdolność do pracy. W przypadku gdy niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat, ubezpieczony musi udowodnić co najmniej 5-letni okres składkowy i nieskładkowy. Co więcej, okres ten powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Jedynie osoby uznane za całkowicie niezdolne do pracy mają możliwość uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy bez względu na liczbę lat przepracowanych w ostatnim dziesięcioleciu, o ile udowodnią okres składkowy wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny. Z kolei wymogu dotyczącego powstania niezdolności do pracy w okresie ubezpieczenia albo w ciągu 18 miesięcy od ustania tego okresu nie stosuje się do osoby, która udowodniła okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolna do pracy.

Za niezdolną do pracy uznaje się osobę, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu. Oceny niezdolności do pracy, jej stopnia oraz ustalenia innych istotnych elementów dokonuje w formie orzeczenia lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Od orzeczenia lekarza orzecznika ZUS osobie zainteresowanej przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu do komisji lekarskiej Zakładu w ciągu 14 dni od dnia doręczenia tego orzeczenia.

Przy ocenie stopnia niezdolności do pracy, jej przewidywanego okresu oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy, lekarz orzecznik i komisja lekarska ZUS uwzględniają stopień naruszenia sprawności organizmu oraz możliwość przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji, możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy, a także celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne. W związku z powyższym lekarz orzecznik lub komisja lekarska wydają orzeczenia o częściowej niezdolności do pracy, całkowitej niezdolności do pracy oraz niezdolności do samodzielnej egzystencji. Stosowne orzeczenie lekarza orzecznika lub komisji lekarskiej Zakładu stanowi dla organu rentowego podstawę do wydania decyzji w sprawie przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Ponadto uprzejmie wyjaśniam, że mając na względzie możliwość zaistnienia sytuacji o szczególnym charakterze, ustawodawca przewidział możliwość przyznawania świadczeń emerytalno-rentowych w drodze wyjątku tym osobom, które w szczególnych przypadkach nie spełniają wymogów do uzyskania określonego świadczenia na zasadach ogólnych. Zgodnie z art. 83 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ubezpieczonym, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą – ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek – podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych może przyznać w drodze wyjątku świadczenie, w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie. Aby przyznanie świadczenia było możliwe, wszystkie przesłanki określone we wskazanym wyżej przepisie muszą zostać spełnione łącznie.

Warto również podkreślić, że realizacja prawa do zabezpieczenia społecznego następuje nie tylko na skutek objęcia ubezpieczeniem społecznym, ale również przez pomoc społeczną. Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Tak więc osoby, które nie spełniły warunków uprawniających do emerytury lub renty, mogą korzystać ze świadczeń pomocy społecznej, na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769, z późn. zm.).

Przedstawiając powyższe wyjaśnienia, pragnę poinformować, że obecnie w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nie są prowadzone prace zmierzające do zmiany obowiązujących w omawianym zakresie rozwiązań prawnych